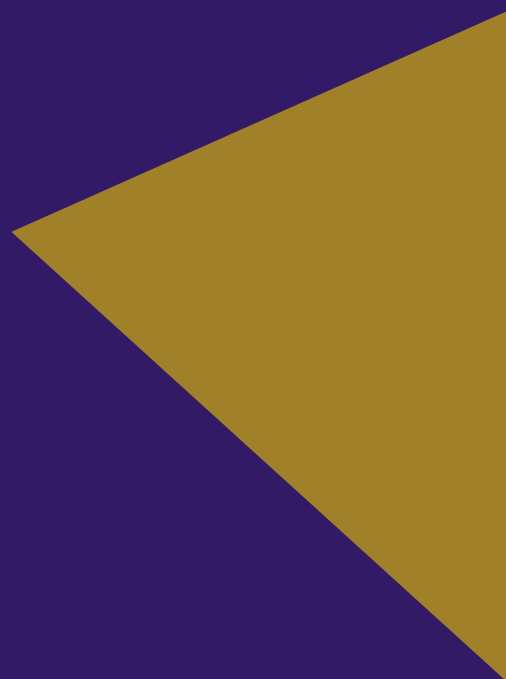
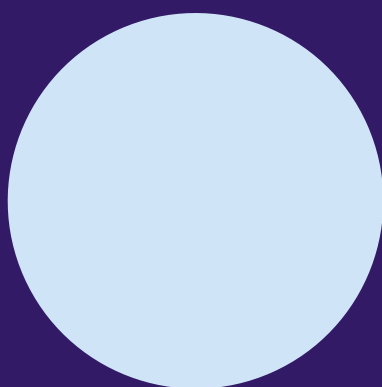

Adviesraad
Internationale
Vraagstukken

Werkprogramma 2024 – 2026

Inleiding

Dit werkprogramma bevat een overzicht van de adviestrajecten waaraan de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) momenteel werkt en van mogelijke toekomstige adviestrajecten. Dit werkprogramma wordt jaarlijks geactualiseerd.

Naast de genoemde adviestrajecten behoudt de AIV ruimte voor nog niet voorziene adviesvragen van het kabinet en het parlement en voor het opstellen van adviezen op eigen initiatief.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de positie en werkwijze van de AIV. In hoofdstuk 2 is de adviesagenda opgenomen voor de periode 2024 – 2026. Hoofdstuk 3 beschrijft ten slotte de samenstelling van de adviesraad.

Over de Adviesraad Internationale Vraagstukken

De Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) is het adviescollege voor regering en parlement op het gebied van buitenlands beleid. De AIV beoogt met onafhankelijke, zorgvuldig beargumenteerde adviezen actuele internationale ontwikkelingen te analyseren en te duiden, aanbevelingen te doen voor het Nederlands buitenlands beleid en op deze manier bij te dragen aan het politieke en maatschappelijke debat over internationale kwesties.

De AIV adviseert gevraagd en ongevraagd over internationale vraagstukken. Het betreft in het bijzonder: Europese samenwerking, mensenrechten, ontwikkelingssamenwerking en veiligheidsbeleid. De AIV richt zich op strategische dilemma's en op de agendering van nieuwe thema's met het oog op de langere termijn.

Werkwijze

De AIV verstrekt zijn adviezen op verzoek van de regering of het parlement. Jaarlijks stelt de AIV een werkprogramma op met de adviesonderwerpen voor de komende jaren. Daarnaast brengt de AIV op eigen initiatief adviezen uit aan regering of het parlement over actuele, prangende vraagstukken, meestal in de vorm van (kortere) briefadviezen.

In de AIV zijn uiteenlopende kennis, werkervaring en achtergrond gebundeld. Dit zorgt ervoor dat bij elk adviestraject de noodzakelijke expertise kan worden aangewend voor een integrale en multidisciplinaire aanpak.

Adviezen worden voorbereid door één van de vier permanente raadscommissies of een gecombineerde commissie. Commissies maken tijdens het adviestraject gebruik van relevante wetenschappelijke literatuur en voeren gesprekken met deskundigen en mensen uit het veld. De AIV bespreekt de voortgang van elk adviestraject diverse malen en stelt uiteindelijk het advies vast.

Na publicatie van een advies organiseert de AIV publiekspresentaties, expertbijeenkomsten en technische briefings om de adviezen wijdere bekendheid te geven en bij te dragen aan het politieke en publieke debat over het onderwerp.

Adviezen uitgebracht in de periode 2022 – 2023

- Mensenrechten: kernbelang in een geopolitiek krachtenveld (juli 2022)
- Urgentie van een nieuwe Nederlandse Afrika-strategie (juli 2022)
- De Oekraïne-oorlog als geopolitieke tijdschok (oktober 2022)
- De geopolitieke rol van Turkije: trends en toekomstscenario's (november 2022)
- De euro op het wereldtoneel: de internationale rol van de munt van de EU in geostrategisch perspectief (juni 2023)
- Klimaatrechtvaardigheid als noodzaak (oktober 2023)

Alle adviezen van de AIV zijn te vinden op
<https://www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl/>.

Werkprogramma 2024 – 2026

Naar het oordeel van de AIV vraagt de historische situatie anno 2024 om plaatsbepaling en herijking van de Nederlandse buitenlandse politiek. Drie decennia na de Koude Oorlog is ook het ‘post-Koude Oorlogstijdvak’ voorgoed voorbij. Staand op de drempel van een nieuwe orde, weten we niet hoe die zich zal ontfouwen. Dit maakt de noodzaak van strategische duiding groot. Keuzes die Nederland vandaag eigenstandig of in Europees, Trans-Atlantisch of breder mondiaal verband maakt, bepalen mede de bredere uitkomsten en beleidsruimte morgen. Denk daarbij aan de toekomstige verhouding tot Rusland, de crisis in het Midden-Oosten, de spanningen tussen de Verenigde Staten en China, de EU-uitbreiding, het klimaat, de verhouding tot de diversiteit van landen in het mondiale Zuiden of de toekomst van het multilaterale stelsel.

Al lang vóór 24 februari 2022 was het Westen ontwaakt uit de overwinningsroes van het einde van de Koude Oorlog. De breuklijn tussen West en Oost verdween na 1989 niet in een gedeelde waardering voor de liberale democratie, maar leeft in Rusland en delen van Oost-Europa voort in ‘ressentiment’ en in wrok over de stand van de geschiedenis. China eiste een prominente rol op het wereldtoneel, terwijl ook de andere BRICS-landen, de ‘middle powers’, zich herpositioneren. Afrikaanse landen verhouden zich onderling en met externe machten op diverse en snel veranderende wijze, terwijl de conflicten binnen het continent eerder toe- dan afnemen.

De gemene deler van deze trends is dat macht zichtbaar en urgent is, zoals zich uit in de toename van conflict en geopolitieke spanningen. Binnen de Europese ‘post-Koude Oorlog’ manier van denken werd macht nauwelijks geëxpliciteerd: de geschiedenis draaide schijnbaar nog enkel om het invoegen van ‘de rest van de wereld’ in de bestaande orde, in de veronderstelling dat westerse waarden universeel erkend en geliefd waren. Het feit dat het Westen vanaf 1990 onder Washingtons leiding die macht had en de toon aangaf, zorgde voor een blinde vlek. Intussen zijn de verhoudingen veranderd.

Naast China vragen ook de landen uit het mondiale Zuiden indringend aan Europa en de Verenigde Staten om in de spiegel te kijken en te erkennen dat ons waardendiscours te vaak niet los kon worden gezien van directe belangenbehartiging. De krachtige isolationistische stroming in de Amerikaanse politiek, die met Trump in 2024 opnieuw een gooi naar de macht doet, wil de lasten van internationaal leiderschap niet langer dragen. Nederland en de Europese Unie staan zo voor de dringende noodzaak om opnieuw ook ‘geopolitiek’—dat wil zeggen in termen van macht en territorialiteit en met een besef van eigen plaats en rol in de wereld—te denken en handelen. Daarbij hoort formulering van onze belangen die mede door waarden en het internationale recht worden bepaald.

De afgelopen jaren heeft de AIV bijgedragen aan de duiding van de opkomende wereldorde. Wat betreft de uitgangspunten gelden onverkort democratie, rechtsstaat en ontwikkeling en onderhoud van de internationale rechtsorde in een wereld die zowel op veiligheid als op economisch gebied transactioneler en machtspolitiek handelt. De AIV adviseerde onlangs stevig vast te houden aan het mensenrechtenperspectief, maar dit wel consequenter, operationeler en meer op maat gesneden te doen. Ook in dit verband speelt het belang van behoud van de internationale rechtsorde een belangrijke rol. Tevens betoogde de AIV al dat mondiale samenwerking zowel verdediging en onderhoud als vernieuwing en grotere legitimiteit behoeft, bijvoorbeeld door focus op duurzame ontwikkeling en op veiligheid.

Elementen van dat perspectief: beheersing van autonome wapensystemen, inzet voor mondiale gezondheid, nieuwe partnerschappen op basis van meer gelijkwaardigheid en wederzijdse belangen met Afrikaanse landen. Zonder rechtvaardigheid binnen het klimaatbeleid lukt het niet om ontwrichtende klimaatverandering effectief te bestrijden. Al deze zaken vereisen ook inspanningen en prioriteitsstelling van Nederland.

Tevens bepleitte de AIV de afgelopen jaren stelselmatig om de Europese verbanden te versterken waaraan Nederland welvaart en veiligheid ontleent. Daarbij ging het bijvoorbeeld om 'nieuwe stappen' voor de Europese veiligheid zowel binnen de NAVO als de EU, om strategischer optreden van de EU jegens China en om eerlijker en robuuster migratiebeleid. Ook wees de AIV erop dat de geopolitieke realiteit vraagt om een slimme industriepolitiek die, naar Amerikaans voorbeeld, onder meer de EU-staatssteunregels oprekt ten gunste van strategische sectoren.

De schok van de Russische invasie van Oekraïne maakt duidelijk dat de defensie-industrie op onderdelen juist meer interne markt nodig heeft (Oekraïne advies in voorbereiding). Een andere harde les van deze oorlog is dat Ruslands agressie niet langer bedwongen kan worden met wederzijdse (gas)afhankelijkheid maar juist meer strategische autonomie en effectieve verdediging vergt. In die context is voor Oekraïne de deur naar EU-lidmaatschap opengezet.

Er is, kortom, een noodzaak om onze buitenlandpolitiek te herijken en het geheel aan diplomatieke relaties te herzien, denkend vanuit zowel waarden en recht als belangen en macht. Nu de gebeurtenissen wereldwijd lijken te versnellen en de onzekerheden en risico's toenemen—met de oorlog in het Midden-Oosten als nieuwste bron van diepe zorg—stelt de AIV zich tot doel deze ontwikkelingen ook komende jaren nader te duiden, steeds gericht op handelingsperspectief voor Nederland.

Geplande adviestrajecten voor 2024

Hybride dreigingen

Het kabinet heeft de AIV gevraagd advies uit te brengen over hybride dreigingen. Door de sterk veranderende veiligheidssituatie en de inzet van hybride middelen, kan worden gesteld dat Nederland in een permanente staat van 'lage intensiteit conflict' verkeert, dat zich over een groot aantal domeinen afspeelt. De vraag is hoe Nederland hier op effectieve wijze mee kan omgaan. Binnenlandse en buitenlandse veiligheid zijn hier nauw met elkaar verweven.

Krimpende maatschappelijke ruimte

De regering heeft de AIV om advies gevraagd over de krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld. De maatschappelijke ruimte wordt wereldwijd onder meer beperkt door autocratische tendensen en repressieve nationale wetgeving. De adviesaanvraag betreft de specifieke omstandigheden die zorgen voor inperking van de maatschappelijke ruimte en de mogelijkheden voor Nederland en de EU voor een geïntegreerde, aangescherpte aanpak en effectieve partnerschappen.

Europese solidariteit

In meerdere zware politieke crises binnen de EU speelden afgelopen jaren vraagstukken van solidariteit en verdeling. Nederland is van oudsher terughoudend vanuit de vrees dat zulk beleid kan uitmonden in Europese regelingen bekostigd naar draagkracht van lidstaten of uit angst voor misbruik van het systeem ('moral hazard'). Tegelijkertijd zijn er situaties waarin Nederland solidariteit van andere lidstaten verwacht, zoals bij de asielopvang. De leidende vraag voor dit advies—dat de AIV op eigen initiatief uitbrengt—is: hoe kunnen we omgaan met dit brede spanningsveld?

Oekraïne

In een vervolg op het advies over de Oekraïne-oorlog dat de AIV uitbracht in oktober 2022, zal onder meer worden ingegaan op de actuele stand van het conflict, en op perspectieven en consequenties van de oorlog voor de Europese veiligheidsarchitectuur en defensie-industrie, de EU-uitbreiding, de relaties met het mondiale Zuiden en de wederopbouw.

Overige adviezen in voorbereiding

De AIV heeft naast bovengenoemde lopende trajecten adviesaanvragen ontvangen met betrekking tot de 'Sustainable Development Goals' en met betrekking tot de 'bevordering van loyale samenwerking binnen de EU'. Daarnaast wordt een adviesaanvraag verwacht over 'veiligheidsontwikkelingen in het ruimtedomein'.

Mogelijke nieuwe adviesthema's voor de periode 2024 – 2026

Driehoek VS-China-Europa

Hoe positioneert de EU zich tegen de achtergrond van de toenemende animositeit tussen de VS en China? Onze verhouding tot de VS is van wezenlijk belang, ook met het oog op de dreiging vanuit Rusland. Tegelijkertijd zit de EU strategisch klem tussen de VS en China en dreigt ze deel te worden van een breder conflict met China. Welke scenario's dienen zich mogelijk aan in de aanloop naar de Amerikaanse presidentsverkiezingen? Voor Nederland en Europa is de Indo-Pacific regio van cruciaal belang vanwege politieke en economische belangen, inclusief duurzame ontwikkeling, handel en veiligheid. Zijn er eventuele consequenties voor de Nederlandse en Europese inzet in de Indo-Pacific regio, en zo ja, welke—mede in het licht van de kantelende wereldorde?

EU-uitbreiding

Toetreders zullen zich op korte termijn niet dusdanig transformeren qua waarden en instituties dat zij gelijk zijn aan de huidige EU. Nu al heeft de EU problemen met Polen en Hongarije. Voor de geostrategische positie van de EU heeft toetreding belangrijke meerwaarde, maar met een volgende uitbreiding importeert de EU de nodige verdeeldheid en conflicten (Balkan), die de Europese positie ook kunnen verzwakken. Toetreding zal intern ook de nodige effecten hebben, bijvoorbeeld voor het meerjarig financieel kader en ten aanzien van de vraag wie de kosten moet dragen. Wat zijn de implicaties van deze vragen voor de EU en voor Nederland?

Het Westen en het mondiale Zuiden

Wat zijn de (historische) grondoorzaken van de al veel langer sluimerende en nu prominent geworden gevoelens van onvrede en 'ressentiment' vanuit het mondiale Zuiden over de traditionele opstelling van het Westen, en hoe hiermee om te gaan—mede in het licht van discussies over kolonialisme/neokolonialisme en de afnemende invloed van de VS als supermacht? Welke rol en positie nemen de 'middle powers'/ BRICS-landen (in het bijzonder India) hierbij in nu deze landen minder dan voorheen gedwongen zijn partij te kiezen? Wordt deze à la carte wereld de nieuwe geopolitieke orde en welke rol kan de VN nog vervullen? Welke concrete strategische richtingen kunnen hieraan worden verbonden voor het narratief van Nederland en de EU, onder meer op terreinen van conflict (zoals in Oekraïne en Gaza), economie (inflatie/rente/schulden/IMF vs China) en mensenrechten? En wat betekent dit voor het Nederlandse buitenlandbeleid, de Nederlandse diplomatie en strategische allianties?

Strategische autonomie of ‘de-risking’?

Met meer autonomie vermindert de EU haar kwetsbaarheid. Dat vereist het maken van keuzes en brengt kosten met zich mee, of het nu gaat om defensie, autonomie op het terrein van handelsbelangen, grondstoffen of technologie. Het is van belang in kaart te brengen welke kosten (levensstandaard, energiestromen, klimaatdoelstellingen, ‘human security’, mensenrechten) verschillende scenario’s met zich meebrengen en hoe deze kosten kunnen worden verdeeld. Maar er is ook een alternatief: minder risico door meer diversiteit in afhankelijkheden ofwel door meer diverse strategische relaties en partnerschappen aan te gaan. Op welke terreinen is meer autonomie de beste optie, op welke terreinen kan gekozen worden voor ‘de-risking’? Wanneer maakt interdependentie kwetsbaar en bevordert het conflict en wanneer is dit niet het geval? Hoe dient Nederland zich tegen deze achtergrond op te stellen ten aanzien van internationale discussies over hervorming van het internationale financiële en handelssysteem, bijvoorbeeld binnen de WTO?

AI en de consequenties voor de democratische rechtsstaat en mensenrechten

AI en kritische technologieën gaan de komende jaren in toenemende mate onze (geopolitieke) werkelijkheid veranderen. De wereld zal wellicht spoedig niet meer zonder ‘Big Tech’ bedrijven en zonder hun AI en kritische technologieën bestuurd kunnen worden. De ontwikkeling en toepassing van AI-systemen is echter onvoldoende genormeerd. Als er niet snel internationale en Europese regulering komt, is de mensheid te laat, zo stellen deskundigen in zowel de publieke als private sector. Eerder bracht de AIV een advies uit dat ging over recht en ethiek van militaire toepassing van AI. Dit advies zal zich richten op de gevolgen en risico’s van civiele toepassingen van (generatieve) AI-technologieën, met een vooruitblik naar bijvoorbeeld de (geopolitieke) consequenties van AI, ondersteund door quantumtechnologie (en vice versa). Wat zijn de implicaties van AI, ‘deep learning’ en algoritmische besluitvorming voor democratie, rechtsstaat en mensenrechten? En wat betekenen deze implicaties voor de AI-governance die wij moeten optuigen, nationaal, Europees en internationaal?

ODA-systematiek

Nederland koppelt de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking (ODA) aan het bruto nationaal inkomen (bni). De huidige manier waarop het ODA-budget wordt vastgesteld leidt tot dilemma’s. Zo telt Nederland de kosten van de eerstejaarsopvang van asielzoekers mee als ODA en zijn er ook andere toerekeningen aan het ODA-budget. De huidige ODA-systematiek leidt ertoe dat de omvang en vooral ook de voorspelbaarheid van financiering voor ontwikkelingslanden onder druk komen te staan, met negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Ook spelen er vragen rond de additionaliteit van klimaatfinanciering en bijdragen aan andere internationale prioriteiten, zoals de wederopbouw van Oekraïne. In hoeverre is het wenselijk om de huidige ODA-systematiek aan te passen en hoe zou zo’n hervorming eruit kunnen zien?

Migratie

De voortdurende ongelijkheid tussen Europa en lage- en middeninkomenslanden betekent dat de wens van velen om naar Europa te migreren zal aanhouden. Nieuwe conflicten en de toenemende gevolgen van klimaatverandering leiden tot additionele migratiedruk en de reeks staatsgrepen in de Sahel heeft de situatie er niet eenvoudiger op gemaakt. Hoe kan Nederland zich hier, in bilaterale relaties en in Europees verband, het beste toe verhouden, mede gezien de tegengestelde wensen en belangen waarbij sommigen pleiten voor beperking van migratie, terwijl anderen het belang ervan benadrukken gezien de vergrijzing en krappe arbeidsmarkt? Welke rol kan ontwikkelings samenwerking spelen, met inachtneming van de complexe relatie tussen (economische) ontwikkeling en migratie? Wat zijn de mogelijkheden en beperkingen van opvang in de regio? En kunnen migratiepartnerschappen met landen van herkomst of transitlanden een goede rol spelen, en zo ja, op welke wijze?

Voedselzekerheid

De wereldwijde voedselzekerheid staat al enige tijd onder hevige druk. Na een gestage daling van het aantal mensen zonder toegang tot voldoende voedsel in de jaren 2000, gaat de trend al sinds 2015 weer de verkeerde kant op. De COVID-pandemie en de prijsstijgingen als gevolg van de Russische invasie van Oekraïne hebben de voedselzekerheid verder verslechterd. Meer dan 800 miljoen mensen kampen met chronische honger, het hoogste aantal sinds 2005. Tegelijkertijd is het aantal mensen dat kampt met overgewicht nog veel groter en levert het huidige mondiale voedselsysteem een substantiële bijdrage aan klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Wat kan Nederland ondernemen om deze problemen aan te pakken en bij te dragen aan een eerlijker, gezonder en duurzamer voedselsysteem?

Effectieve diplomatie

In een kantelende wereldorde is de inzet van de juiste kennis en kunde, zowel multilateraal als bilateraal, van cruciaal belang. Partnerschappen vereisen een intensieve kennis van de wederpartij, van waarden en belangen. Hoe kan hieraan in EU-verband en door Nederland zo effectief mogelijk inhoud en vorm worden gegeven.

3.

Samenstelling van de adviesraad

De Adviesraad Internationale Vraagstukken bestaat uit negen leden, inclusief de voorzitter en vicevoorzitter. Raadsleden worden bij Koninklijk Besluit op persoonlijke titel benoemd voor een periode van vier jaar, met de mogelijkheid tot herbenoeming. De leden van de adviesraad zijn afkomstig uit de wetenschap, het openbaar bestuur en kennisinstellingen. Zij beschikken over specifieke expertise op het gebied van mensenrechten, vrede en veiligheid, ontwikkelingssamenwerking of Europese integratie.

Raadsleden

Samenstelling op 1 januari 2024:

Prof. A.G. (Bert) Koenders, voorzitter
LGen b.d. G.J. (Jan) Broeks
Dr. D.J.M. (Dorette) Corbey
M.W.J.A. (Tanya) van Gool
Prof. dr. L.J. (Luuk) van Middelaar
Prof. dr. mr. J.E. (Janne) Nijman
Drs. A. (Bram) van Ojik
Mr. H.J.J. (Henne) Schuwer
Prof. dr. E.B. (Annelies) Zoomers

Raadscommissies

Vier permanente commissies maken deel uit van de adviesraad. De commissies bereiden de adviezen voor.

Commissie Europese Integratie

De Commissie Europese Integratie bereidt adviezen voor over actuele Europese ontwikkelingen, de rol van de Europese instellingen, de externe betrekkingen van de EU en de positie van Nederland.

Voorzitter: Prof. dr. L.J. (Luuk) van Middelaar

Vicevoorzitter: Dr. D.J.M. (Dorette) Corbey

Commissie Mensenrechten

De Commissie Mensenrechten bereidt adviezen voor over actuele internationale ontwikkelingen op het terrein van de mensenrechten, het Nederlandse mensenrechtenbeleid en de rol van internationale instellingen, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

Voorzitter: Prof. dr. mr. J.E. (Janne) Nijman

Vicevoorzitter: M.W.J.A. (Tanya) van Gool

Commissie Ontwikkelingssamenwerking

De Commissie Ontwikkelingssamenwerking bereidt adviezen voor over de duurzame ontwikkelingsdoelen, de rol van overheden, bedrijven, financiële instellingen, kennisinstututen en NGO's in ontwikkelingssamenwerking, de bevordering van economische ontwikkeling en de positie van multilaterale instellingen.

Voorzitter: Prof. dr. E.B. (Annelies) Zoomers

Vicevoorzitter: Drs. A. (Bram) van Ojik

Commissie Vrede en Veiligheid

De Commissie Vrede en Veiligheid bereidt adviezen voor over actuele internationale veiligheidsvraagstukken, de krijgsmacht, de trans-Atlantische verhoudingen en het Europese veiligheidsbeleid.

Voorzitter: mr. H.J.J. (Henne) Schuwer

Vicevoorzitter: LGen b.d. G.J. (Jan) Broeks

A Adviesraad
Internationale
Vraagstukken

AZIP

A Adviesraad
Internationale
Vraagstukken

Europese Integratie
Mensuurvereen
Overheidsorganisatie
Verke en Vraagstukken

www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl

Adviesraad Internationale Vraagstukken

Rijnstraat 8
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

070 348 60 60
www.adviesraadinternationalevraagstukken.nl
aiv@minbuza.nl